

Political Art in Thailand: Untold History

จุมพล อภิสุข, 23 มิย. 2550

สถาบันเกอเธ่, กรุงเทพฯ

เกริ่นนำ

โกวิท - สิงห์ - เสริม

ที่จริงแล้วน่าจะพูดเรื่องจดหมาย "OREO" ไม่ทราบมีใครเคยเห็นไหม? เป็น Intervention ก่อนพระพยอมจะทำ "จดคำ" ประมาณสัก 2-3 สัปดาห์ ส่งให้ดูกันในอินเทอร์เน็ต (OREO เป็นคึกก็ซ็อกโกแลต สีดำ ๆ มีลวดลายสวยงาม แจกผู้โดยสารรถทัวร์โดยสารต่างจังหวัด ทั่วไป มีคนเอาไปใส่กรอบแบบจดหมาย) ผมเห็นว่ามันเป็น ปรากฏการณ์ที่บอกถึงสังคมไทย ได้ดีมาก ๆ เป็น post-modern art of amulet กรณีคึกก็ จดคำ ถ้าเป็นศิลปินทำ ก็เป็นศิลปะเลย แต่บางที่ political intervention กับ intervention art มันก็ได้อยู่คนละด้าน ของเส้นด้ายเดียวกัน

ศิลปะการเมืองที่ผมจะพูดถึง ไม่ได้หมายถึงศิลปะการเมืองของ ฝ่ายรัฐบาล เช่นพวกอนุสาวรีย์ต่าง ๆ ในประเทศไทย หรืองานโฆษณา ขวบนะชื่อของรัฐบาล แต่ผมหมายถึงศิลปะที่สะท้อนหรือแสดงตนทาง การเมืองของฝ่ายประชาชน

- 1 -

1. ศิลปะการเมืองเริ่มเมื่อไหร่

การเคลื่อนไหว ทางด้านศิลปะการเมืองฝ่ายประชาชน ในประเทศไทยโดยทั่วไปเราเข้าใจกันว่า เริ่มต้นขึ้นในช่วงหลัง 14 ตุลา 2516⁽¹⁾ แต่ ผมคิดว่าได้เริ่มขบวนการขึ้นก่อน 2500 ด้วยซ้ำไป ด้วย เหตุว่า หนังสือแนวคิดศิลปะการเมืองฝ่ายประชาชน เขียนโดยจิตร ภูมิศักดิ์⁽²⁾ ที่ชื่อ ศิลปะเพื่อชีวิต ได้เขียนขึ้นในปี 2500 และศิลปะเพื่อ ประชาชน เขียนขึ้นหลังจากนั้นอีก 1-2 ปี คือราว 2502 และต่อมา หนังสือ 2 เล่มนี้ ได้มาตีพิมพ์รวมกันเป็นเล่มเดียว ชื่อว่า ศิลปะเพื่อ ชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน เข้าใจว่าตีพิมพ์ครั้งแรกในปี 2515

2. อิทธิพลของจิตร ภูมิศักดิ์

ผมไม่แน่ใจนักว่า แนวคิดและทัศนะในหนังสือศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะ เพื่อประชาชน จะมีอิทธิพลมากน้อยเท่าไร ต่อวงการทัศนศิลป์ บ้านเรา แต่ผมคิดว่ามีอิทธิพลมากต่อวงการวรรณกรรม⁽³⁾ มายาวนาน ที่เดียว และอาจจะค่อย ๆ คลายอิทธิพลลงก็ในระยะ 10 ปีกว่า ๆ มา นี้เอง (คำพิพากษา ของชาติ กอบจิตติ อาจจะเป็นเล่มหนึ่งในยุคแรก ๆ ของวรรณกรรมไทย ที่ก้าวหลุดกรอบจิตร ภูมิศักดิ์ ออกมาได้ เพราะ มันไม่เป็น stereo type แล้ว)

3. แรงผลักดันให้จิตร เขียน หนังสือ ศิลปะเพื่อชีวิต

แต่อย่างไรก็ตาม ความสนใจของผมต่อผลงานของจิตร ภูมิศักดิ์ เล่ม ที่ว่าด้วยทฤษฎีศิลปะฉบับนี้ ไม่ได้อยู่ที่เนื้อหาของมันมากนัก แต่ผม สนใจว่าจะอะไรเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ จิตร ภูมิศักดิ์ เขียนหนังสือเล่มนี้ ออกมา โดยเฉพาะอารมณ์ของหนังสือเล่มนี้ แสดงออกในเชิงโต้ตอบ หรือโต้กลับ แนวคิดศิลปะกฏมพี หรือ ศิลปะเพื่อศิลปะ (ก็จึงให้เชื่อ ได้ว่า มีการตอบโต้กันระหว่างสองแนวทางนี้แล้ว ในระยะนั้น)

4. การเคลื่อนไหวก่อน 14 ตุลา

หนังสือ "ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน" เล่มที่ผมมีอยู่ ไม่ได้ให้ คำนำ ที่กล่าวถึงสภาพทางการเมือง หรือวงการศิลปะในระยะที่ จิตร ภูมิศักดิ์ เขียนหนังสือเล่มนี้ แต่อย่างไรก็ตาม ผมเพิ่งซื้อหนังสือเล่มนี้ มาจากตลาดหนังสือเก่าไม่นานมานี้ ซึ่งสภาวะของวงการศิลปะตอนที่

ผมได้หนังสือเล่มนี้มา ก็ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับจิตร ภูมิศักดิ์ อีกแล้ว แต่เนื่องจากผมยังมีความสนใจว่า การเคลื่อนไหวสร้างสรรค์งานศิลปะแนวการเมืองประชาชน นั้นอาจจะมีการะยะหนึ่งก่อนที่จะเกิด

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 (ที่พลิกประเทศไทยเข้าใกล้ขีดกับระบบสังคมนิยมมากที่สุด และเป็นระยะที่ทำให้ประชาชนไทยได้รู้จักพลังตนเองมากที่สุด) ซึ่งอาจจะเป็นในช่วงปี 2498-2502 หรือก่อน หรือหลังจากนั้น ซึ่งเป็นแรงกระตุ้นให้จิตร ภูมิศักดิ์ เขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา เหตุการณ์หรือกระแสเคลื่อนไหวในเชิงประวัติศาสตร์ศิลปะในระยะนั้นจะเป็นอย่างไร ตอนนี้ผมยังไม่ได้ศึกษา และเป็นเพียงแค่ตั้งเป็นโจทย์เอาไว้เพื่อศึกษาต่อ เท่านั้น แต่ผมก็ไม่หวนนะ ถ้าใครจะขี้ใจเดียวนี้ แล้วไปไปทำการศึกษาวิจัย ซึ่งก็จะเป็นเรื่องที่น่ายินดีมาก

5. ข้อจำกัดของการศึกษา

ผมเสนอเรื่องนี้ขึ้นมา เพราะเคยจัดการเสวนาร่วมกับ ม. จุฬาฯ โดย อ.อภิรักษ์ และ อ. กมล เผ่าสวัสดิ์ เพื่อค้นคว้าหาการเคลื่อนไหวของศิลปะร่วมสมัยไทยในช่วง 14 ตุลา 16 – 6 ตุลา 19⁽⁴⁾ เพราะผมเห็นว่า เป็นระยะขั้นสูงสุดของกระแสศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน แต่ก็ยอมรับว่า เรามีข้อจำกัดในแง่ข้อมูลอยู่มาก ทั้งในแง่บุคคลที่จะมาให้ข้อมูล และภาพถ่ายบันทึก ก็ไม่เพียงพอที่จะให้เห็นรายละเอียดมากนัก

6. สนใจสถานการณ์เชิงประวัติศาสตร์ และผลสะท้อน

ผมสนใจในเรื่องเหล่านี้ เพราะผมคิดว่าน่าจะมีการบันทึกไว้ในเชิงประวัติศาสตร์ศิลปะ ทั้งในแง่ของสถานการณ์ที่ทำให้จิตร ต้องเขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้น และในแง่ของผลสะท้อนที่มีต่อการทำงานศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย ไม่ว่าจะมากหรือน้อยแค่ไหนก็แล้วแต่ ทั้งนี้เพราะผมเชื่อว่า แนวความคิดที่ปรากฏในหนังสือเล่มนั้นแม้ว่าไม่ได้มีใครสนใจแล้วในเวลานี้ แต่มันก็น่าจะมีประโยชน์เชิงประวัติศาสตร์ศิลปะ ซึ่งจะทำให้ภาพประวัติศาสตร์ศิลปะร่วมสมัยไทย ครบถ้วนชัดเจนขึ้น

- 2 -

7. เล่าประสบการณ์ศิลปะส่วนตัว

การนำเสนอเรื่องราวต่อไปจากนี้ เป็นการเก็บเอาจากประสบการณ์ส่วนตัว ดังนั้น ก็อยากจะให้เข้าใจด้วยว่า ตลอดเวลาที่ผ่านมานับจากหลังเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519 มาจนถึงปัจจุบันนี้ มีการเคลื่อนไหวอื่น ๆ โดยศิลปินคนอื่น และกลุ่มศิลปะอื่น ๆ อยู่ด้วย เพียงแต่ผมต้องการจะเล่าถึงประสบการณ์ส่วนตัวเท่านั้น

8. ผู้มาร่วมกิจกรรมยุคแรก

ในช่วงเวลา 2528 – 2541 ซึ่งเป็นช่วงที่ผมเริ่มสร้างบทบาทของตัวเอง ในวงการศิลปะร่วมสมัยไทย โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมทางศิลปะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเวทีสมัย⁽⁵⁾ ตอนที่ผมทำงานอยู่ที่หอศิลป์พีระศรี มาจนถึงท่าเอเชียโทเบีย⁽⁶⁾ ช่วงแรก ๆ เพื่อน ๆ ศิลปินไทยที่เข้ามาร่วมงาน และมีบทบาทในกิจกรรมเหล่านั้น นอกจากเพื่อนรุ่นใหม่แล้วก็มีอีกหลายคนที่เป็ศิลปินที่ทำงานต่อเนื่องมาตั้งแต่ยุค 14 ตุลา – 6 ตุลา เกือบจะทั้งนั้น

9. ในฐานะศิลปินแสดงสด

(ถ้าจะพูดถึงศิลปะแสดงสด – performance art แล้ว ก็อยากเล่าย้อนไปถึงการทำงานของกลุ่มนักศึกษาศิลปะที่โคราช ในช่วง พศ. 2512-13 พวกทองกราน ทานา มงคลอุทก สุรพล ปิญญาวัชร เตอด

เกียรติ พรหมนอก พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ รวมตัวกันตั้งวงสร้างเสียงซ็อบ บังคลาเทศ แบนด์ สร้างเครื่องดนตรีเอง จากล้อจักรยาน เลื่อยไฟฟ้า วิทยุเก่า ๆ เศษขยะเก็บเอาแถววิทยาลัย มาทำเป็นดนตรี และมีการแสดงบางอย่างในเชิง กึ่งละครกึ่งแสบเปนนิง พวกเขา ยอมรับว่าได้อิทธิพลแนวคิดแสบเปนนิง ที่พวกอาจารย์เล่าให้ฟัง และยังมีสุวัฒน์ ศรีเชื้อ ที่ทำละครต่อต้านสงคราม กลุ่มนักศึกษาที่ โคราชช่วงนั้น เคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมต่อต้านสงครามกันมาก อาจจะเป็นเพราะอยู่ใกล้ฐานทัพอากาศ จีไอ.

ในศิลปากรช่วงนั้นก็นิยม จัดการแสดงในงานรับน้อง เรียกว่าโม เดอรันดำนส์ ที่บางคนก็เข้าใจว่าเป็นศิลปะแสดงสด แต่ผมคิดว่าการ แสดงที่ศิลปากรเป็นเชิงการแสดง performing มากกว่า แต่เนื้อหา ไม่เป็นการเมืองแบบพวกโคราช เน้นแต่สวยงามมากกว่า)

10. กลุ่มธรรม – แนวร่วม ศิลปินแห่งประเทศไทย

ในราวปี 2519 และหลังจากนั้นต่อเนื่องมาอีกหลายปี ก็มีกลุ่มธรรม⁽⁷⁾ ที่มีพี่ประเทือง เอ็มเจริญ เป็นแกนกลางที่สำคัญอยู่ พร้อม ๆ กับ สมาชิกกลุ่มหลายคนที่มีบทบาทในแนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทย⁽⁸⁾ ที่เคลื่อนไหวทางศิลปะ คู่ขนานกับการเคลื่อนไหวของประชาชน ทั้งในเรื่องต่อต้านเผด็จการและต่อต้านฐานทัพอเมริกาในประเทศไทย ในยุคหลังก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลา และหลายคนก็มีบทบาทมา จนถึงปัจจุบันเคลื่อนไหวทางศิลปะแบบเงียบ ๆ อยู่

11. การปรับตัวหลัง 6 ตุลา พระจันทร์เสี้ยว กับ มะขามป้อม

พอหลังเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519 ประเทศไทยมีการปราบปรามฝ่ายซ้ายอย่างรุนแรงมาก ศิลปินการเมืองฝ่ายซ้าย ก็หลบมุมทำงานเงียบ ๆ หรือดัดแปลงการเคลื่อนไหวของตนให้กลมกลืนไป และดูเหมือน งานในรูปแบบเชอเรียลลิสม์ เป็นที่นิยมกันมากในเวลานั้น การแสดง ละครเวที ก็เป็นที่นิยมมากด้วยเช่นกัน พร้อม ๆ กับการค่อย ๆ ก่อตัวขึ้น ของ องค์กรภาคประชาชน ที่เดี๋ยวนี้เราเรียกรวม ๆ กันไปว่า พวก เอ็น จีไอ ก็เกิดขึ้นมาในราว 2520 คณะละครที่สำคัญ ก็คือ พระจันทร์ เสี้ยว⁽⁹⁾ และอีกกลุ่มหนึ่งคือ มะขามป้อม⁽¹⁰⁾ ที่ถึงแม้จะเกิดมานาน กว่า 20 ปี แต่ก็เพิ่งจะมีโรงละครของตนเองที่สะพานควาย เปิดไป เมื่อสัปดาห์ที่ผ่านมาเอง

12. การเมืองในศิลปะร่วมสมัย

กลับมาทางด้านทัศนศิลป์ ทุกวันนี้ แม้เราจะพบว่า ผลงานศิลปะร่วม สมัยของไทยได้สะท้อนสังคม การเมือง และหลายชั้นก็มีลักษณะวิ พากย์ วิจารณ์ รุนแรง ตรงไปตรงมามาก แต่ผมก็มองไม่เห็นอิทธิพล ของแนวคิดแบบจิตร ภูมิศักดิ์ อยู่ในงานเหล่านี้เลย ผลงานเหล่านี้ ส่วนใหญ่เกิดขึ้นหลังจากการเคลื่อนไหวด้าน รสช. หรือเห็นชัดเจน ขึ้นในระยะ 4-5 ปีมานี้ โดยเฉพาะในงานนิทรรศการ นิโอ-เนชันแน ลลิสม์ (Neo-Nationalism) ที่คุณมานิต ศรีวานิชภูมิ เป็นผู้คัดเลือก งาน แสดงที่หอศิลป์จฟ้าฯ 2 ปีที่ผ่านมา

13. ทุนนิยมโลกาภิวัตน์ ทำให้ ศิลปินเชื่อมกันได้ใกล้ชิดขึ้น

จะเห็นได้ว่า เวลานี้ประวัติศาสตร์ศิลปะร่วมสมัยของไทย ได้ก้าวเข้าสู่ ยุคใหม่อีกยุคหนึ่งแล้ว และเป็นยุคที่จะก้าวไปข้างหน้าอย่างรวดเร็ว มาก ตามพลวัตของทุนนิยมโลกาภิวัตน์ ที่สายตาของวงการศิลปะ นานาชาติ สอดรู้อยู่เห็นได้มากกว่ายุคใด ๆ โลกศิลปะเชื่อมต่อกัน ได้โดยอินเทอร์เน็ต และศิลปินที่จัดเทศกาลศิลปะน้อยใหญ่ในโลก ก็ เชื่อมต่อกันได้อย่างใกล้ชิดมากกว่ายุคใด ๆ เอเชีย ยุโรป อเมริกา ติดต่อกันและกันได้ทุกเวลานาที แต่ผมก็กลัวว่า ถ้าเรามัวแต่ปลอบ

การเคลื่อนไหว ก็อาจจะเข้าไป ที่จะลงลึกได้

14. การเคลื่อนไหววันนี้:
จิตติมา - ไพศาล

ในช่วงเวลาปัจจุบันนี้ ศิลปินจำนวนหนึ่งได้สร้างการเคลื่อนไหว ที่หลากหลายมาก อย่างเช่น คุณจิตติมา ผลเสวก กับไพศาล เปลี่ยน บางช่วง ที่สร้างกิจกรรมศิลปะในชุมชนชาวเล อูร์กลาโว้ย และมอ แกลน ที่เกาะลันตาใหญ่ จังหวัดกระบี่ โดยร่วมกับศูนย์วัฒนธรรม ชุมชนเกาะลันตา และในขณะนี้กำลังทำการค้นคว้าเกี่ยวกับชุมชน ชาวไทยพลัดถิ่น แถบชายแดนพม่า-ไทย ซึ่งผมก็เห็นว่าการทำงาน ของเขาทั้งสองในตอนนี้น่าสนใจมาก

15. โครงการแรงงานไร้
พรมแดน

สำหรับโครงการของผมที่ทำกับมูลนิธิเอ็มพาวเวอร์ สร้างงานที่ชุมชน แรงงานอพยพมีส่วนร่วม เรียกว่า แรงงานไร้พรมแดน และตอนนี้ได้ คลี่คลายมาเป็น การเดินทางของตุ๊กตากระดาษชื่อคำจิ่ง ที่ผมมีอยู่ กว่า 250 ตัว และกำลังสร้างครอบครัวนานาชาติที่เห็นอกเห็นใจ แรงงานอพยพ ทั่วโลก ตอนนี้มีกว่า 100 ตัว ไปอยู่กับครอบครัวใน สิบกว่าประเทศแล้ว

16. วสันต์

วสันต์ สิทธิเขตต์ เป็นอีกคนหนึ่งสร้างผลงานในแนวการต่อสู้ของ ประชาชน ทั้งเข้าร่วมกับสมัชชาคนจน แก่งเสือด่าน บ้านกุด ฉะนะ และล่าสุดพันธมิตรเพื่อประชาธิปไตย ขับไล่ทักษิณ ที่หลายคนก็คง จะรู้จักกันดีอยู่แล้ว นอกจากการเขียนภาพแล้ว คุณวสันต์ทำงาน แสดงสดได้น่าสนใจมาก พอ ๆ กับการเป็นนักดนตรีของเขาทีเดียว

17. ในงานขับไล่ทักษิณ

ในช่วงปลายของการต่อต้านทักษิณ คุณวสันต์ เดินทางไปทำงาน ต่างประเทศ ผมกับเพื่อน ๆ ศิลปินที่อยู่ในเครือข่าย ก็ได้สร้างงาน รวมกลุ่ม เป็น 3 มิติ ที่ทำขึ้นสด ๆท่ามกลางคนเรือนแสนที่ สนามหลวง ตอนเคลื่อนไหวชวน ผู้คนหลายร้อยคน ได้ช่วยกัน หาบ ศิลปะภาพเขียนขับไล่ทักษิณ บนกล่องสี่เหลี่ยมสูงเท่าตัวคน ไปวาง เรียงรายบนถนนราชดำเนิน และยึดพื้นถนนวาดภาพกันอย่างต่อเนื่อง หลายวัน ผมตื่นตื่นกับการทำงานครั้งนั้นมาก เพราะกิจกรรมศิลปะ เรียกร้องการมีส่วนร่วมของประชาชนได้มาก ผมถ่ายรูปเก็บเอาไว้ มากมาย

18. รัฐธรรมนูญ ศิลปะหรือ
เปล่า
Political Intervention -
Intervention Art

ในขณะนี้ เป็นช่วงเวลาของการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ที่มีแนวโน้ม ว่าประชาชนจะไม่ให้ผ่านการลงประชามติ แต่เครือข่ายศิลปินฯ ก็จับ มือกันหลายแขนง เสนอร่างในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ ศิลปวัฒนธรรม ที่ ครอบคลุมทั้งด้านสิทธิชุมชนต่อศิลปวัฒนธรรม การดูแลมรดกของ วัฒนธรรมชุมชน สิทธิเสรีภาพการแสดงออกทางศิลปะ และการ สนับสนุนส่งเสริมการสร้างสรรคผลงานและเก็บผลงาน การก่อสร้าง พิพิธภัณฑ์ ศูนย์ศิลปะต่าง ๆ แต่คงไม่ต้องบอกก็ได้กระมังว่า ผลของ การเสนอร่างของเราเป็นอย่างไร ไม่เป็นไรหรอกครับ เพราะอย่าง น้อยเราก็จะได้รู้ว่า ประสบการณ์ของนักปกครองในประเทศไทย ทางด้านศิลปวัฒนธรรม นั้นยังไม่เพียงพอสำหรับการนำประเทศไทย ไปสู่สังคมของวันนี้ ก็เห็นยอดอีกสักกระยะหนึ่ง เพื่อช่วยกันเร่งสปีด ของประเทศไทย ให้เดินทางตามเวลาให้ทัน ผมกำลังพยายามศึกษา ขิงศิลปะ ของการเคลื่อนไหวครั้งนี้ด้วย อย่างน้อย Documentation ของการเคลื่อนไหวครั้งนี้ ก็น่าจะมีควมสำคัญอยู่ บ้าง

ตอนนี้ แล้วลืมที่จะกลับมา
มองดูช่วงเวลาในยุคต้นของ

19. เอเชียโทเปีย มองทั้ง
ภูมิภาคปล้ำกับกระแสโลกาภิ
วัตร์และดิจิทัล inter-
connection in SE. Asia

ในส่วนของเอเชียโทเปีย ปีหน้าก็จะครบวาระ 10 ปีที่ผมเป็นคนวาง
โปรแกรมอยู่จนวันนี้ ผมคิดว่า เราจำเป็นที่จะต้องมองวงการของเรา
ในทางภูมิศาสตร์ให้กว้างออกไปกว่า ขอบเขตการเมืองประเทศ แต่
ไปถึงภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ หรือ อาเซียน เพราะว่าการเคลื่อนไหว
ทางวัฒนธรรมประชาชน ในยุคหลังสงครามอินโดจีน มีผลสะท้อนถึง
กันมาก และมีบริบททางการเมืองที่เกี่ยวข้องกัน เราต่างเป็นประเทศ
ที่ต้นรณอยู่ในกระแสประชาธิปไตย การค้าของโลก ที่ผ่านมาระก็อยู่
ร่วมกันภายใต้ระบบการปกครองแบบเผด็จการ ภายใต้อิทธิพลทาง
การเมือง การทหารของสหรัฐอเมริกา สภาพทางการเมืองและสังคม
วัฒนธรรม มีสัมพันธ์กันมานานหลายร้อยปี

เอเชียโทเปีย จึงพยายามที่จะจัดให้มีการติดตามการเคลื่อนไหว และ
แลกเปลี่ยนพูดคุยกัน ระหว่างศิลปินในภูมิภาค เป็นความพยายาม
มองการเคลื่อนไหวศิลปวัฒนธรรม ในรูปของขบวนการ - Movement
เราต้องมองศิลปะในรูปของวิวัฒนาการของมนุษย์ด้วย ในแง่
วัฒนธรรม ที่มี Interaction ต่อกัน เพราะว่างานศิลปะชิ้นหนึ่ง หรือ
ของศิลปินคนหนึ่ง มันบอกภาพทั้งหมดไม่ได้ แต่ถ้ามองทั้งภูมิภาค
มันจะเห็นถึงขบวนการทางสังคม โดยไม่คิดถึงเส้นแบ่งประเทศ.

Foot Note:

/1: เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นวันที่ประชาชนไทยเรือนแสน
ออกมาเดินขบวนขับไล่ รัฐบาล ถนอม-ประภาส-ณรงค์ จนเกิดเป็น
เหตุการณ์นองเลือด อันเป็นเหตุให้จอมพลถนอม นายกรัฐมนตรี หนีไปนอก
ประเทศ และประเทศไทยก็เข้าสู่ยุคประชาธิปไตย ที่ประชาชนมีสิทธิ
เสรีภาพเป็นครั้งแรก ซึ่งได้เกิดขบวนการนักศึกษา แรงงาน ชาวไร่ชาวนา
รวมถึงกลุ่มประชาชนหลายสาขาอาชีพ เคลื่อนไหวผลักดันให้มีการปฏิรูป
การปกครอง และขับไล่ฐานทัพอเมริกา ที่อยู่ในประเทศไทยซึ่งใช้สำหรับ
ฝึกสอนสำหรับทหารที่ไปรบในอินโดจีน (เวียตนาม-ลาว-เขมร) ในด้าน
วัฒนธรรมถือว่ามี การเคลื่อนไหวแนวคิดสังคมนิยม และถือเป็นยุครุ่งเรือง
ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

/2: จิตร ภูมิศักดิ์ เป็นนักคิด นักเขียน นักประวัติศาสตร์ ได้รับการยก
ย่องว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญภาษาขอมมากที่สุดคนหนึ่งในประเทศไทย เป็น
นักเขียนที่ทรงอิทธิพลมากที่สุดในทางความคิด และนักอุดมคติเพื่อ
ประชาชน เขาถูกฝ่ายรัฐบาลยิงเสียชีวิต ในวันที่ 9 พค. 2509 หลังจากเข้า
ร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

/3: หนังสือ ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน จิตร ภูมิศักดิ์ เสนอว่า
ศิลปะบริสุทธิ์นั้นไม่มี แต่ศิลปะที่มีคุณค่าจะต้องเป็นศิลปะที่รับใช้ประชาชน
สะท้อนการต่อสู้ เป็นปากเสียงให้ประชาชน เขาอ้างอิงแนวคิดในหนังสือ
What is Art? ของ ลีโอ ดอลสโตย ไว้หลายที่ นอกจากนั้นยังแนวคิดของ
กริ นักคิดฝ่ายสังคมนิยม อื่น ๆ อีกหลายคน ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่งานด้าน
วรรณกรรม แต่สำหรับทัศนศิลป์ จิตร ก็ได้อ้าง Sir Herbert Leads ทั้งในแง่
เอามาสนับสนุนแนวคิดตน และเป็นแบบอย่างความคิดศิลปะพวกกวมพี ที่
หนังสือเล่มนี้มุ่งต่อต้าน สำหรับนักคิดไทย จิตร ได้อ้างถึง ศว.ศิลป์ พีระศรี,
พระยาอนุমানราชชน อยู่บ้าง และมีที่หนึ่งที่เสนอบทวิพากษ์ ข้อเขียนของ
ท.จ. ที่เขียนลงในนิตยสารศิลปากร ส่งเสริมอุดมการณ์ทำงานศิลปะเพื่อ
ศิลปะ

/4: 6 ตุลาคม 2519 3 ปีหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เกิดการ
ล้อมปราบประชาชนครั้งใหญ่ในประเทศไทย มีคนถูกสังหารหลายร้อยคน
ผู้นำนักศึกษาประชาชนถูกจับติดคุกข้อหาคอมมิวนิสต์อีกหลายร้อยคน ทำ

ให้ประเทศไทยเข้าสู่สงคราม
ประชาชน ถือเป็นวันปิดฉากแรก
ของประชาธิปไตยในประเทศไทย ก่อนที่จะค่อย ๆ กลับคืนสู่
การเลือกตั้งรัฐบาลในระบอบ
ประชาธิปไตยอีกครั้งในปี 2532

- /5: เวทีสมัย หรือภาษาอังกฤษ เรียกว่า Contemp-Tre เป็นกิจกรรมทางศิลปะ จัดโดยหอศิลป์พีระศรี ที่มีคุณฉัตรวิชัย พรหมหัตถเวที เป็นผู้อำนวยการ จัดขึ้นในปี 2529 และผู้เขียนเป็นผู้ประสานงานโปรแกรมนี้ โดยเน้นให้ศิลปินต่างสาขา มาทำงานทดลองร่วมกัน
- /6: เอเชียโทเปีย Asiatopia เทศกาลศิลปะแสดงสดนานาชาติ จัดขึ้นครั้งแรกในปี 2541 โดยกลุ่มศิลปินแสดงสดไทย ปัจจุบันเอเชียโทเปีย เป็นเทศกาลศิลปะแสดงสดที่เป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติ ว่าเป็นเทศกาลศิลปะร่วมสมัยที่สำคัญในภูมิภาคเอเชีย
- /7: กลุ่มธรรม Dhamma Group เป็นกลุ่มศิลปินร่วมสมัย ที่รวมตัวกันขึ้นเพื่อจัดแสดงผลงานร่วมกันเฉลี่ย ปีละครั้ง การแสดงครั้งแรกที่หอศิลป์พีระศรี และหลายชิ้นต้องถูกยกออกจากห้องแสดง บางชิ้นถูกแอบทำลาย ด้วยเกิดเหตุการณ์ล้อมปราบประชาชนที่ธรรมศาสตร์ ในวันที่ 6 ตุลาคม 2519
- /8: แนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทย – Artists United Front of Thailand ศิลปินฝ่ายประชาชน ที่พยายามมีบทบาทของตัวเอง ในการเคลื่อนไหวของประชาชน วาดภาพประกอบเอกสาร และหนังสือ หรือทำโปสเตอร์ แผ่นป้าย วรรณคดีต่าง ๆ มีการจัดนิทรรศการภาพวาดขนาดใหญ่ จัดแสดงกลางถนนราชดำเนิน ในราวปี 2518 หรือ 2519 ต่อมาหลังเหตุการณ์ 6 ตุลา 19 ก็ได้ร่วมกันจัด นิทรรศการศิลปะกรรมแห่งประเทศไทย Open Art Exhibition in Thailand นับว่าเป็นนิทรรศการที่หาบริศมีกับนิทรรศการศิลปะกรรมแห่งชาติ ที่เป็นของรัฐบาล แต่ในการจัดกิจกรรมนี้ ผู้จัดไม่ได้ใช้ชื่อแนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทยแล้ว
- /9: พระจันทร์เสี้ยว – Crescent Moon เริ่มต้นด้วยการเป็นกลุ่มนักเขียน นักวิจารณ์ ออกวารสารพระจันทร์เสี้ยว และรวมกลุ่มวิพากษ์งานวรรณกรรม หรืออ่านบทกวี ต่อมาคาร์ณ คุณะดิลล ได้จัดทำละครในนามคณะพระจันทร์เสี้ยว เป็นละครการเมืองแนวทดลอง และได้รับอิทธิพลจากแนวละครของ Brecht ปัจจุบันนี้คณะละครพระจันทร์เสี้ยว ยังคงดำเนินอยู่ภายใต้การดำเนินงานของนักละครรุ่นปัจจุบัน แต่ก็ยังเน้นทำละครการเมืองอยู่
- /10: มะขามป้อม กลุ่มนักแสดงโขน ลีเก ลำตัด พื้นบ้าน ผสมผสานในเนื้อหาสะท้อนเรื่องราวชาวบ้าน ประชาชน แบบละครพื้นบ้าน นำโดยประดิษฐ์ ปราสาททอง เกิดขึ้นในยุคแรก ๆ ของ เอ็นจีโอ เมืองไทย (หลัง 2520) โดยเน้นเดินทางแสดงตามชุมชน และตามหมู่บ้านในชนบท เพื่อแสดงเป็นปากเสียงแทนชาวบ้าน